

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

У роботі розглядаються актуальні питання сучасних можливостей інвестиційної діяльності в Україні. Обґрунтована необхідність її подальшого розвитку та запропоновані деякі рекомендації з урахуванням сучасних умов господарювання.

The article views actual problems of investment in Ukraine. The necessity of development this problem is grunder and some recommendations taking into account modern economic situations in Ukraine is supplied.

Важливою умовою успішного реформування національної економіки України є активізація інвестиційної діяльності. Саме інвестування сприяє розвитку підприємництва, технологій та перспективних напрямків виробничо-господарської діяльності. Відродження української економіки та ефективне здійснення її структурної трансформації можливі лише за умови залучення всіх джерел формування інвестиційного потенціалу. Тому вирішення проблеми активізації інвестиційних процесів має на сьогодні велике значення для регіонів.

Іноземні інвестиції – це довгострокові вкладення капіталу іноземними власниками в різні галузі економіки нашої країни. У Законі України “Про режим іноземного інвестування” іноземні інвестиції визначаються як цінності, які вкладають іноземні інвестори в об’єкти інвестиційної діяльності відповідно до чинного законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [1, с. 59].

Інвестиції, що надходять, є поштовхом для економічного розвитку України, сприяючи стимулюванню темпів зростання національної економіки; надходженню сучасних технологій, техніки, устаткування; створенню додаткових робочих місць; посиленню конкуренції всередині країни.

Щоб продукція України наблизилася до міжнародних стандартів за якістю, витратами виробництва, цінами і точністю поставок, повинні бути залучені інвестиції, розмір яких становить від \$ 100000 до \$1 мільйона на робоче місце [2, с. 23]. Тому необхідно привернути увагу або зацікавити іноземних інвесторів, які бажають досягти економічного, як правило, тривалого успіху в більшості випадків за короткий термін, рідше – в рамках середньострокових програм і лише в окремих випадках – за довгий період часу.

Залучення інвестицій в регіони України здійснюється у виді внесків рухомого й нерухомого майна (70%), а також грошових внесків (близько 27%), тобто ми бачимо, що інвестиції, які отримують підприємства, часто використовуються не на технічне переоснащення виробництва, а на реконструкцію й поновлення основного капіталу. У більшості випадків підприємства одержують інвестиції для підтримання існуючого виробництва без урахування конкурентоспроможності продукції, що, в свою чергу, призводить до зниження інтенсифікації інвестиційного процесу.

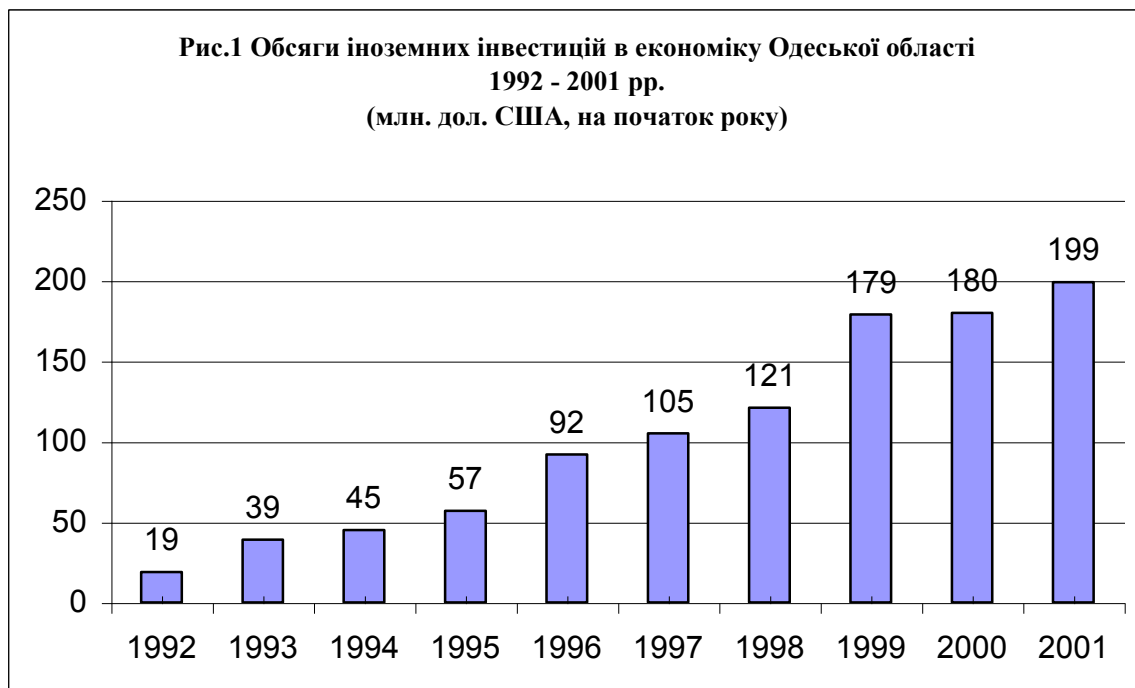
Зарубіжні інвестиції в регіони України здійснюються в різних формах, але основними є державні та приватні. Перші здійснюються в національних інтересах, тому

одержання прибутку не є основною їх метою. Другі – у вигляді прямих, портфельних, кредитних та інших – проводяться власниками капіталу, які роблять довгострокові вкладення в галузі економіки. Порівнюючи величину прямих та портфельних інвестицій, визначають роль та значення іноземного капіталу в економіці країни. Прямі приватні інвестиції, на відміну від портфельних, дають право інвестору контролювати діяльність підприємств, у тому числі спільних. Портфельні ж інвестиції надходять у країну, як правило, шляхом продажу цінних паперів через міжнародні фінансові інститути, фонди, експертні агентства, банки. У країну-реципієнт підприємницький капітал надходить також у формі позик, кредитів, грантів.

За даними Міністерства фінансів України, станом на 01.01.2000 р., на душу населення припадало близько \$48 США іноземних інвестицій. Це – останнє місце серед східноєвропейських країн, у яких проводяться реформи [3, с. 225]. І лише наприкінці 1999-го й у I кварталі 2000-го року відчутно активізувалися зусилля щодо залучення іноземного капіталу, запровадження фінансових стимулів міжнародної виробничої кооперації. На початок 2000 року в Україну залучено 3,2 млрд. доларів США прямих іноземних інвестицій. Це, в середньому, 65 доларів на душу населення. Для порівняння в 1996 році: Угорщина – \$1000 на душу населення., Чехія – \$400, Естонія – \$320, Польща – \$140, Росія – \$27, Україна – \$45 [4, с. 103]. За розрахунками, загальний обсяг необхідних іноземних інвестицій в економіку України становить понад 40 млрд. доларів США, у тому числі для металургії – 7; машинобудування – 5,1; транспорту – 3,7; хімії і нафтохімії – 3,3 млрд. доларів.

У регіонах України іноземні інвестиції розподіляються теж нерівномірно. Найбільш пріоритетними, з точки зору аналізу політики реформ, є Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Одеська, Харківська, Львівська області, а також м. Київ. Така регіональна структура розподілу пояснюється значним відсотком приватизованих підприємств, добре розвинутою транспортною інфраструктурою, наявністю в цих регіонах промислово розвинутих підприємств металургійного, машинобудівного комплексів, хімічної промисловості.

В Одеському регіоні на сьогодні засновниками підприємств з іноземними інвестиціями в області є фірми майже 70 країн світу. У створення і подальший розвиток на території області 536 таких підприємств іноземні фірми вклали 264,2 млн. дол. (за станом на 01.01.2001 р.). При цьому обсяг прямих інвестицій (505 підприємств) склав 199,9 млн. дол., портфельних (30 підприємств) – 4,7 млн. дол. (рис. 1). Одеська область займає п'яте місце серед регіонів України за обсягами прямих іноземних інвестицій, які у розрахунку на душу населення становлять 83 грн. [5, с. 129]. Основними інвесторами економіки області залишаються підприємці США, обсяг прямих інвестицій яких склав 38.3 млн. дол. (80 підприємств, 17,7 % їх загального обсягу), Британських Віргінських островів – 37,9 млн. дол. (19 підприємств, 17, 5%), Греції – 17.4 млн. дол. (9 підприємств, 8%), Кіпру – 17,3 (34 підприємства, 8%), Великобританії – 17 млн. дол. (43 підприємства, 7,9%), Швейцарії – 15,1 млн. дол. (16 підприємств, 7%), ФРН – 10,7 млн. дол. (50 підприємств, 4,9%). Найбільші за обсягами прямі іноземні інвестиції надійшли на підприємства таких галузей економіки області, як: оптова і роздрібна торгівля – 42 млн. дол.; хімічна і нафтохімічна промисловість – 38,9 млн. дол., з них 34,6 млн. дол. – в АТ “Лукойл – Одеський НПЗ”; транспорт – 35,2 млн. дол.; харчова промисловість – 21,3 млн. дол.; машинобудування – 19,3 млн. дол.; сільське господарство – 3,2 млн. дол. За станом на 1.07.2001 р. загальний обсяг прямих інвестицій склав 218,3 млн. дол. Портфельні інвестиції надійшли на 30 підприємств області – 4,7 млн. дол.

Ми пропонуємо розрізняти:

- Фінансових інвесторів, що прагнуть до швидких прибутків і, наскільки це можливо, підвищити вартість підприємства.
- Стратегічних інвесторів, які прагнуть до зміцнення позицій на ринку і отримання тривалих прибутків.
- Промислових інвесторів, які прагнуть освоїти нові ринки і швидко отримати тривалі прибутки.

Географічне положення та природні умови України, звичайно, сприятливі для інвесторів, як і велика чисельність населення та високий рівень його освіти. Серед позитивних ознак інвестиційного клімату регіонів України часто називають наявність порівняно дешевої робочої сили (через те, що частина населення не має постійної роботи та сталих прибутків). Кваліфікована робоча сила, соціально незахищена і не затребувана державою, використовується зарубіжними підприємцями. Оплата праці значно нижча, ніж в інших економічно стабільних країнах. При цьому практика інвестування свідчить, що дешева робоча сила, навпаки, негативно впливає на рішення про вкладення коштів у виробництво і може виступати позитивним фактором тільки в експортно-орієнтованих галузях. Низький рівень доходів населення знижує його платоспроможну здатність, що звужує ринок збуту готової продукції і негативно впливає на інвестиційний клімат і загальну економічну ситуацію в країні.

Згідно з оцінкою спеціалістів Європейського центру досліджень підприємницький ризик інвестицій в Україну становить 80% [6, с. 242]. На створення такого іміджу держави особливо вплинуло ряд негативних факторів:

- невідосконаленість податкової системи;
- часті зміни законодавства щодо надання гарантій іноземним інвесторам та відсутність механізму правової відповідальності;
- відсутність ефективного митного регулювання, постійні зміни ставок ввізного мита й відсутність економічних обґрунтувань під час цих змін;
- зменшення обсягів виробництва продукції;
- складність механізму ліцензування видів діяльності й сертифікації продукції;

- невідосконаленість механізму виконання рішень вищого арбітражного суду щодо конфліктних ситуацій з виконання інвестиційних проектів.

За світовими стандартами інвестиційний клімат будь-якої країни є своєрідним індикатором зрілості ринкових реформ, довіри світового співтовариства до стійкості прав власника, до загального становища в країні. Низький рівень інвестиційної привабливості України свідчить про негативний стан ринкових перетворень.

Діяльність іноземних інвесторів регулюється національним законодавством країни-реципієнта, а також міжнародними актами (багатонаціональними, регіональними, двосторонніми), серед яких можна назвати принципи та правила з обмеження ділової практики (ЮНКТД), Міжнародний кодекс поведінки з передачею технології (ЮНКТД), Кодекс поведінки ТНК (ООН), Антський пакт, Принципи дій ОЕСР та ін. Розв'язує спірні питання, зокрема, наднаціональна структура – Міжнародний центр врегулювання інвестиційних спорів, створений у 1965 році (нині об'єднує понад 100 країн).

У 1976 році Організація економічного співробітництва та розвитку ухвалила Декларацію про міжнародні капіталовкладення та багатонаціональні підприємства. В цьому документі країнам-членам ОЕСР рекомендується створювати для підприємств з іноземними інвестиціями режим, не менш сприятливий, ніж для національних економічних суб'єктів. В більшості розвинутих країн діяльність іноземних інвесторів регламентується, як правило, національними законами та постановами, які стосуються всіх економічних суб'єктів без винятку, що дозволяє національним та іноземним підприємцям господарювати в однакових умовах. Завдяки цьому на ринку залишається тільки той, хто краще використовує фактори виробництва.

Загальнодержавна політика формування сприятливого інвестиційного клімату повинна забезпечити узгодження інтересів держави та інвесторів з врахуванням існуючого співвідношення пропозиції і попиту на ринку капіталів, реальних можливостей нашої країни. Наголосимо, що не обов'язково слід використовувати лише стимулюючі інвестиційні заходи, не менш дієвим може бути протекціонізм щодо інших видів міжнародних економічних відносин.

Враховуючи викладене, сформулюємо основні напрями загальнодержавної стратегії регулювання іноземних інвестицій.

1. Посилення протекціонізму щодо товарного імпорту, насамперед, у частині жорсткого дотримання чинних тарифних бар'єрів і широкого застосування нетарифних обмежень.

2. Забезпечення регіонально-галузевої орієнтації інвестиційної активності і, головне, - стабільних умов господарювання, в залежності від потенціалу конкурентноздатності виробництва товарів, надання послуг, виконання робіт, окремих територій на зарубіжних ринках. Певною мірою цей напрям у два останні роки реалізується в проектах спеціальних економічних зон чи режимів інвестиційної діяльності. Завдання полягає в переведенні дещо стихійного, кон'юктурного процесу в рамки системної і планомірної загальнодержавної політики.

3. Формування загальнодержавної інвестиційної політики “знизу – догори” через узагальнення (синтез) регіонально-галузових напрямів і економічних інструментів.

4. Поступове і послідовне зменшення впливу дії факторів, які дестимулюють інвестиційну активність.

Як ми вже зазначали раніше, можливості створення особливих стимулюючих інвестиційний процес умов господарювання на регіональному рівні обмежені. Тому регіональна складова загальнодержавної політики формування сприятливого

інвестиційного клімату повинна, на нашу думку, орієнтуватися переважно на усунення перешкод у здійсненні інвестиційної діяльності. При цьому, враховуючи нижчий рівень інвестиційної привабливості української економіки в порівнянні з іншими постсоціалістичними країнами, принципово важливим є забезпечення абсолютно рівних умов здійснення інвестицій для вітчизняних суб'єктів господарювання.

Для регіональної політики стимулювання інвестицій важливим є аспект пов'язаний з геополітичними інтересами різних держав чи міждержавних угруповань, які ефективно реалізуються ними через різні форми експорту капіталів (програма технічної допомоги, імпорт капіталів у формі позичкового і функціонуючого капіталу). Цей аспект має виняткове важливе значення для нашої країни, враховуючи її масштаби, економічні та соціальні зв'язки, які склались історично у різних регіонах з сусідніми країнами. Саме тому географія імпорту капіталів може бути значущим фактором географічної орієнтації процесу зовнішньоекономічної інтеграції держави загалом.

З урахуванням цього визначимо основні засади формування сприятливого інвестиційного клімату у регіоні, конкурентоспроможного за основними параметрами з аналогічними регіонами сусідніх держав та України. Крім загальних принципів планування, доцільно забезпечити дотримання таких основних принципів, як:

- довгострокова орієнтація планових завдань і заходів у поєднанні з конкретним планом дій щодо зменшення інвестиційних ризиків та відновлення довіри інвесторів до потенційних партнерів та органів влади;
- дотримання чинного законодавства та узгодження з програмними заходами уряду України і органів державного управління області;
- максимально можливе збалансування інтересів інвесторів та соціально-економічних інтересів розвитку регіону на основі поліпшення обґрунтованості, інформаційної та правової забезпеченості інвестиційних проектів;
- раціонально допустиме усунення перешкод організаційно-технічного характеру на місцевому рівні для початкового етапу діяльності.

Таким чином, для залучення та використання інвестицій в Україні необхідні умови, які можуть реалізуватися за умови забезпечення законодавчої бази, стабільного політичного та економічного режиму, зацікавленості всіх суб'єктів економіки в ефективному використанні іноземних коштів.

Література

1. Омельченко А.В. Іноземні інвестиції в Україні. Довідник з правових питань. – К.: Юрінком, 1997. – 416 с.
2. Бонненберг Г. Думки з приводу інвестицій. – Економіст. – 1999. - №5. – с.23 –25.
3. Зрушення до ринкової економіки / за ред. Лутца Гофмана і Аксеня Зідінберга. – К., 1997 – 225 с.
4. Зозуля Т.О. Міжнародне кредитування та формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні // Фінанси України. – 2000. - №7. – с 102 –111.
5. Семенов В., Михайлюк О. Одеська область на шляху до сталого розвитку економіки // Регіональна економіка. – 2002. -- №3 – с.124 – 134.
6. Гомольська В. Інвестиційна політика України в період трансформації економіки // Регіональна економіка. – 2001. -- №3. – с.237 – 244.

“Актуальні проблеми інвестиційного процесу в регіонах України”

“Актуальні проблеми інвестиційного процесу в регіонах України”